

Landsflykten

Landsflykten

Dramatisering efter Edward Everett Hales kända novell,

av Christian Lanciai (2017)

Personerna:

Aaron Burr, Amerikas tredje vicepresident
Åtskilliga unga kadetter och officerare,
såsom George, James, Peter
med flera och andra högre officerer.
Löjtnant Philip Nolan
en kapten med garde
en överste som domare i en krigsrätt
en annan domare
sergeant Marshall
unga kadetter ombord
en annan kapten
en steward
Mrs Graff
Junior
En kvartermästare
Danworth
En skeppsläkare

Handlingen äger rum i New Orleans 1807
och därefter ombord på okända fartyg fram till 1863.

Akt I scen 1. En förläggning.

Aaron Var inte oroliga, gossar. Det är bara en naturlig utveckling. Presidenten har skrotat oss, så då är det bara för oss att klara oss utan presidenten.

George Men vad vill ni åstadkomma? Vad har ni för planer, Sir?

Aaron Vi kan åstadkomma vad som helst. Världen ligger öppen för oss västerut. Där finns en hel värld att erövra och kolonisera, men vi kan ju alltid börja med att utforska den.

James Skulle ni inte erövra Mexico?

Aaron Där sa du det, Jim. Louisianaterritoriet kan vänta, men Mexico är på fallrepet, och många av oss har redan koloniserat stora delar av Texas. Det måste övergå till staterna så småningom, och det är bara för oss att hjälpa till.

Peter Tänker ni agera utan Washingtons vetskap och stöd?

Aaron Varför inte? Hela det spanska väldet i Latinamerika är på fallrepet, det är en rutten frukt som bara väntar på att falla, och vi behöver egentligen bara skaka trädet en smula, så är det högst troligt att Texas direkt kommer att falla i våra händer.

James Är du orolig för att Washington inte ska låta oss ta initiativet, Peter?

Peter Jag tror de är oroliga för utvecklingen här, om den leds av Aaron Burr. Han är ju i alla fall en maktfaktor och höll på att bli president. Jefferson blev president men är nog rädd för sin tidigare vicepresident eftersom han sparkade honom.

Aaron Låt honom vara rädd. Som sagt, vi klarar oss utan honom. I värsta fall klarar vi oss utan Amerika.

Peter Det kan uppfattas som landsförräderi.

Aaron Det kan missuppfattas som landsförräderi. I själva verket ger vi bara Amerika en knuff framåt i utvecklingen, vilket behövs, för Washington blir allt trögare med sin byråkrati och sin besuttenhet. De flesta har redan glömt hela frihetskriget och blivit bekväma och besuttna.

(bullen utanför)

James Jag tror någon kommer.

Aaron Det är inte någon. Det är flera.

George Vi är upptäckta! Någon måste ha tjallat!

Aaron Lugn, gossar. Med mig har ni ingenting att frukta.

(Razzia: en beväpnad trupp med bajonetter tränger in.)

kaptenen Överste Aaron Burr?

Aaron Ja, det är jag.

Kaptenen Ni är arresterad misstänkt för högförräderi.

Aaron Det är inte jag som förrått staten. Det är staten som förrått mig.

Kaptenen Det får rätten avgöra.

Aaron Civil eller krigsrätt?

Kaptenen Det kan bli krigsrätt, och alla era medofficerer här är också under arrest såsom skäligen misstänkta för delaktighet i eventuella stämplingar.

Aaron Det är lugnt, gossar. Vi har inte begått några krigiska handlingar, och vi har inte lyft något vapen mot staterna. Ni har ingenting att frukta. Det blir bara några förhör, och så återgår ni i tjänsten.

Kaptenen Jag hoppas det, överste Burr, för er egen skull.

Aaron Mitt samvete är rent.

Kaptenen Era kadetter här kan inte vittna för er, då var och en måste förhöras enskilt. Men om ert samvete verkligen är rent lär ni inte ha något att frukta.

Aaron Det sista jag gjort i mitt liv har varit att visa fruktan inför något och allra minst för döden.

Kaptenen Jag vet. Ni stred i frihetskriget, och er karriär och meritlista är minst lika god som presidenten, men ändå har ni visat tendenser till utbrytning från staterna, och ni har fått många unga soldater och officerer med er.

Aaron Jag är säker på att Texas blir amerikanskt en dag. Jag ville bara skynda på utvecklingen en aing. Det var mitt enda brott.

Kaptenen Det var ett brott i den mån det var ett insubordinationsbrott.

Aaron Jag agerade inte som general.

Kaptenen Men ni fick en del av armén med er och många unga gröna officerer, som kan betraktas som förförda av er entusiasm. Nog talat. Ni får försvara er vidare under rättegången. Ta hand om dem!

(Soldaterna tar hand om de unga officerarna och Aaron Burr och för ut dem i arrest.)

Scen 2. Rättegången mot Aaron Burr.

Översten Är ni medveten om vad ni har gjort, överste Burr?

Burr Fullständigt. Jag har brutit mark för Amerika och framtiden.

Översten Vad menar ni med det?

Burr Jag har försökt skapa en framtid åt Amerika som alla maktsvartsjuka tröghjärnor i besutten ställning i Washington försökt obstruera mig i.

Översten Ert initiativ må ha varit heroiskt och överdådigt men var samtidigt dumdrigt och omdömeslöst. Förstår ni inte att ni äventyrat hela vår unga nations existens?

Burr Nej, det har de gjort, som sparkade ut mig från Washington. Jag var i en ansvarsfull ställning och gjorde mitt bästa för att sköta den väl, men när jag blev entledigad fick jag söka mig andra vägar att bana för Amerikas framtid.

Översten Utom att ni äventyrat nationen och nästan bringat den till inbördeskrig har ni förfört en hel generation unga officerer till att avfalla från konstitutionen för att i stället falla offer för er äventyrspolitik.

Burr Det var inget fel på den. Jag hade lyckats om man hade låtit mig.

Översten Vad ville ni egentligen åstadkomma?

Burr Jag ville bringa in Texas under unionens beskydd.

Översten Och starta krig med Mexico?

Burr Herr överste, det kriget är oundvikligt. Mitt enda brott är att jag förutsåg det och ville få det avklarat genast.

Översten Man har anklagat er för att vilja göra er till herre över Texas som en egen självständig stat och kanske över hela Louisianaterritoriet.

Burr Herr överste, om det var något jag lärde mig av Washington så var det att aldrig mera befatta mig med maktpolitik. Jag ville befria Texas, inte behärska det.

Översten Följderna av ert agerande är oöverskådliga i synnerhet för alla de officerare som följde er och som nu var och en måste ställas inför krigsrätt precis som ni, men rätten finner er oskyldig till de anklagelser om stämpling och secession från Amerikas Förenta Stater som riktats mot er. Vår krigsrätt kan inte annat än frikänna

er, hur stor skada ni än har åstadkommit, och jag kan bara innerligt hoppas att även alla era medanklagade skall bli frikända utan att deras karriärer inom armén därav skall ha tagit någon skada. Jag hoppas ni delar våra förhoppningar.

Burr Vad de har gjort är deras sak. Mitt personliga samvete är rent.

Översten Gott. Rätten är ajournerad. (*klubbar. Rätten upplöses.*)

Scen 3. En annan krigsrätt.

Domaren Nå, unge löjtnant Nolan, vad har du att säga till ditt försvar?

Nolan Vad har jag att försvara?

Domaren Kan du försvara ditt handlingssätt?

Nolan Jag gjorde bara vad jag ansåg vara rätt.

Domaren Vad ansåg du vara rätt?

Nolan Allt vad kapten Burr företog sig.

Domaren Inklusivt hans stämplingar mot staterna, hans försök att starta krig, hans intriger för att manövrera till sig makt över Louisianaterritoriet och hans landsförräderi mot sin president?

Nolan Presidenten fockade honom. Han hade inget annat val än att lämna Washington och finna sig en annan karriär utanför politiken. Han såg en möjlighet att bryta loss Texas från Mexico och satsade på det företaget. Var det fel?

Domaren Ville han omvandla Texas till en självständig stat, eller ville han föra det till unionen?

Nolan Det får vi aldrig veta, eftersom han stoppades.

Domaren Vad väntade du dig av hans planer? Vad såg du för gott i dem?

Nolan Han var ingen landsförrädare men ville finna sin egen väg. Han var besviken på staterna och ville skapa ett alternativ, som kunde lyckas bättre med att slå vakt om friheten.

Domaren Finns det ingen frihet i de Förenta Staterna?

Nolan Ni har förverkat den genom att låta makten övergå i ett byråkratiskt maskineri av kapitalistisk besuttenhet. Burr såg friheten i Amerika gå förlorad genom etablissemangets monopolsträvanden. Han såg friheten i en annan bättre framtid i väster och Texas. Ni stoppade honom utan att han kunde förverkliga någon av sina visioner, men visioner är inget brott. Idealism är inget brott. Tvärtom. Den är en nödvändighet. Utan idealism är människan förlorad.

Domaren Var det senator Burrs drivkraft – idealism, och inte egennyttan och självsvåldiga ambitioner?

Nolan Ja, och den kunde han bara förverkliga utanför Amerika.

Domaren Ni menar alltså att han verkligen begick landsförräderi för sin idealisms skull?

Nolan Han såg Amerika som förlorat.

Domaren Ändå hade han svurit staterna tro och loven, och det har ni också.

Nolan Vad är sådana eder värda när ni trampar på dem?

Domaren Berättigar det sådana som Aaron Burr och dig att förhäva sig mot Amerika och själva förtrampa er edsvurna trohet?

Nolan Ni fattar inte vad jag säger. Ni har själva förverkat er trovärdighet med att obstruera kapten Burrs idealism.

Domaren Du tror alltså inte längre på Amerika?

Nolan Jag ser det som en förlorad sak, ett vettigt statsförbund som kunde ha blivit något stort men som sinkade sig själv genom dumhet.

Domaren Likväl är du fortfarande edsvuren officer under Stjärnbaneret.

Nolan Vad är stjärnbaneret mer än en snorfana?

Domaren Jag varnar dig. Dina ord kan tolkas som högförräderi.

Nolan Jag är inte rädd. Kapten Burr har frikänts, och alla vi som följde honom handlade i lika god tro som han. Det är bara ni och Amerika som förbrutit er mot oss.

Domaren Jag varnar dig. Denna krigsrätt har makt att bestämma över ditt liv. Vi ger dig en chans att återgå till din lojalitet som soldat mot de Förenta Staterna.

Nolan Ser ni inte hur löjliga och absurda ni är? Staterna är ett fiasko! Jag vill helst aldrig mer höra talas om dem.

Domaren Inser du vad du säger?

Nolan Annars skulle jag inte ha sagt det.

Domaren Du har själv avkunnat din egen dom, och alla här har bevittnat det. Den högsta rättvisa vi kan ge dig är att ge dig vad du ber om. Du dömes härmed till att aldrig mer få höra talas om ditt fosterland de Förenta Staterna.

Nolan (skrattar) Skämtar ni? Inser ni inte själva att hela denna rättsprocedur och ert domslut är rena skämtet?

Domaren Domen kommer att verkställas på så sätt, att du här idag föres ut till ett fartyg, som för all framtid kommer att hindra dig från att någonsin mer få sätta foten på amerikansk mark. Du kommer aldrig att få tillstånd att avvika från din landsflykt på havet. Din befälhavare ombord kommer att få skriftliga order att se till att du aldrig får höra talas om Amerika, och dessa order skall han ge vidare till nästa befälhavare som får hand om dig. Du behåller din rang, men Amerikas Förenta Stater vare härmed uteslutna ur ditt liv.

Nolan (skrattar) Jag tackar för den äran.

Domaren Den äran kommer att förfölja dig hela livet. *(klubbar)* Domen är given, och krigsrättens förhandlingar är avslutade.

Nolan Ni gör staterna ännu löjligare än vad de redan var i min uppfattning.

Domaren Du är ung och inser inte vad du har gjort, men med åren kommer du att inse det. *(reser sig, alla reser sig, och Nolan tas om hand av några officersvakter.)*

Nolan Jag är redo, mina bröder. För mig ut till friheten.

(Nolan eskorteras ut.)

Scen 4.

Nolan Det var vänligt av dig att söka upp mig, George, men det behövdes inte.

George Inser du vad du har gjort?

Nolan Naturligtvis är jag fullt på det klara med saken. Jag är en ansvarig människa. Jag fick den så kallade nationen upp i halsen. Burrs besvikelse smittade kanske av sig på mig.

George Han blev frikänd och kan återuppta ett normalt respektabelt liv.

Nolan Har han inte rest till Europa?

George Jo, men inte i landsflykt, bara på semester och omväxling.

Nolan Så ser också jag på min resa. Det är en befrielse. Jag slipper någonsin höra talas om politik mer. Jag försvinner ut till friheten.

George Men det är på livstid. Du får aldrig komma hem igen.

Nolan Jag vet. Det blir en semester på livstid, en flykt till friheten för resten av livet. Vad hade kunnat vara bättre? Jag får aldrig gå i land mer, men jag får fritt traktamente och blir väl behandlad som officer så länge jag lever. Jag har inte förlorat något, bara vunnit allt.

George Det är bra att du tar det på det sättet.

Nolan Och vad tänker du göra? Du blev väl också frikänd.

George Alla blev frikända utom du. Om de fick något straff blev det lindrigt och tillfälligt, men de flesta klarade sig med en reprimand. Det hade också du gjort om du inte varit lika ärlig som Burr.

Nolan Det ser jag som min ära, som de vill att jag skall lida för, men det blir i stället tvärtom.

George Jag tror du klarar dig. Det varar nog bara några år. Sedan blir du benådad.

Nolan (skrattar) Benådad? Från vad? Från friheten? Jag beklagar dig, George, och alla våra kamrater som återgår till kadaverdisciplinen och slavtjänsten under en absurd nation som bara kan blamera sig. Ni inser inte vad ni går miste om, medan jag ensam blivit privilegierad som ingen annan.

George Lycka till, Philip. Det är allt jag kan säga. Jag hoppas vi träffas igen.

Nolan Om du någon gång tjänstgör vid flottan är risken stor.

Marshall (kommer in) Det är dags, mina herrar. Löjtnant Nolan skall föras ut till sitt fartyg.

Nolan Det är bra, Marshall. Innan du går, George, vill jag att du skall höra min skrattretande dom. Ni har ju instruktionerna till kaptenen som gäller mig, Marshall. Läs upp dem för min vän här, så att han förstår att jag ingenting har att frukta.

Marshall (aningen förlägen) Som ni vill, Sir. Det är inte mot några regler. *(tar fram dokumentet och läser:)* "Sir, ni har att emottaga Philip Nolan, före detta löjtnant i Amerikas Förenta Staters armé. Inför krigsrätten svor han att han aldrig mer ville höra talas om Amerikas Förenta Stater. Krigsrätten dömde honom till att få sin önskan uppfylld. Ni beordras att härbärgera fången ombord på ert fartyg. Han är berättigad till inkvartering, mat och kläder motsvarande en officer av hans förra rang.

Han får inte utsättas för förolämpande behandling av vilket slag det vara må. Under inga omständigheter får han någonsin höra talas om sitt land eller se några upplysningar om det. Det är myndigheternas avsikt att han aldrig mer skall få se det land han har förnekat.”

Nolan Nå, vad tycks, George? Är det inte skrattretande? Lyxsemester på livstid med fritt uppehälle och all komfort man kan få ombord på de bästa fartygen i världen, och dessutom slipper man någonsin mer höra talas om de myndigheter som förstört våra liv. Kan det bli bättre?

George Jag vet inte om det kan bli bättre, men det hade kunnat vara värre.

Nolan Det är bra, George. (*klappar honom på armen*) Sköt om dig! – Jag är redo, Marshall, för min efterlängtnade och frivilliga landsflykt.

Marshall Gott, Sir. Den här vägen. (*visar vägen ut för Nolan*)

George (ser efter dem) Ett sällsamt öde, och en märkvärdig dom, men vad ska den leda till? Han går skrattande något till mötes som kanske blir mera betänkligt än bara en schavott.

Akt II scen 1. Ombord.

Kadetten Med all respekt, Sir, men löjtnant Nolan är en mycket ensam man. När vi ligger i månader i en hamn får han inte gå i land, och han får inte läsa böcker eller tidningar som är tryckta i Amerika. Engelska och utländska tidningar censureras för honom, så att allt som rör Amerika klipps ut.

Kaptenen Vart vill ni komma?

Kadetten Vi är en grupp litteraturintresserade ombord, och vi läser högt för varandra. Vi tänkte att det skulle göra Philip Nolan gott om han fick vara med.

Kaptenen Naturligtvis går det bra, så länge ni inte tar upp amerikansk litteratur.

Kadetten Vi läser nästan bara engelsk poesi.

Kaptenen Ingenting är oskyldigare eller bättre än det. Naturligtvis får Nolan vara med.

Kadetten Tack, Sir. Det var allt. Vi hoppas det skall göra honom mindre ensam.

Kaptenen Det hoppas jag också. Lycka till.

Scen 2. Högläsning på däck.

Kadetten Här är Walter Scotts senaste, en helt ny diktsamling av honom.

En annan Har den någon titel?

Kadetten ”Den siste bardens sånger”.

2 Det låter melankoliskt.

Kadetten Det är enbart romantiskt och poetiskt men fullt av vackra känslor.

3 Det låter som någonting för Nolan. Det kanske kan få honom att öppna sig.

Kadetten Är du med, Nolan?

Nolan Jag har ingenting emot poesi, och det är ju helt ofarligt och okontroversiellt.

2 Nolan har varit med förut. Han läser bra med inlevelse och har en behaglig röst. Han förstår att ge liv åt poesi.

3 Och Scott är den bästa poet vi har.

4 Ossians sånger då?

3 De var också från Skottland.

2 Vill du läsa för oss ur Den siste bardens sånger, Nolan?

Nolan Gärna. Måste jag börja från början?

Kadetten Inte alls. Du kan läsa var du vill.

2 Slå upp boken på måfå och se vad du råkar in på för ett ställe. Det kan bli en spännande upplevelse.

Nolan Ni vet att jag inte får läsa vad som helst.

4 Scott har aldrig intresserat sig för vår del av världen. Det sista han skulle skriva om vore något transatlantiskt.

3 Det enda säkra med boken är att det kommer att handla om Skottland.

2 Och att det är renodlad poesi, sköna texter med sköna känslor och vackra ord om romantik och kärlek och i bästa fall ond bråd död.

Nolan Jag gör som ni föreslår. Jag slår upp boken på måfå, så får det bli vad det blir. Det kanske blir någon relevant uppenbarelse.

Kadetten Vi är spända av förväntan.

Nolan (slår upp boken på måfå) Jag tycks ha hamnat på den sjätte sången.

3 Läs!

Nolan (läser, högt med god diktion och med inlevelse)

"Andas det en man med själ så död
att aldrig han till sig har sagt:
det här är mitt, mitt eget fosterland!"

(Nolan bleknar, avbryter sig nästan, de andra utbyter blickar och håller andan. Nolan fortsätter:)

"vars hjärta aldrig inom honom lågat
när han sina fotsteg har styrt hemåt
från att ha bevandrat främlingsstrand!"

(Han blir tydligt rörd och börjar nästan stamma men tvingar sig att fortsätta, nästan som att utmana ödet:)

"Om sådan finns, märk honom väl;
för honom lågar ingen bards hänförelse;
om än hans titlar höga är och stolt hans namn,
omätliga hans rikedomar, lätt uppfylld hans varje önskan,
trots hans titlar, makt och snöda vinning,
den saten, helt begraven i sig själv,
i livet skall gå miste om sitt goda rykte,

dö i dubbel måtto och gå under,
i den döda jord som var hans ursprung
obegråten, obekransad och förglömd."

(Nolan avbryter sig, kastar några mörka blickar omkring sig, betraktar sina kamrater nästan med ursinne, och hastar sedan mot relingen mot fonden och slungar boken med kraft långt bort ut i havet. Sedan rusar han nästan blint därifrån.)

3 Vi gick på en mina.

4 Det var ingens fel.

2 Det var ödet.

Kadetten Stackars Nolan.

4 Kommer han alls att kunna visa sig för oss mera?

Kadetten Vi måste berätta vad som har hänt för kaptenen.

3 Ja, Nolan och hans fall är helt på hans ansvar.

2 Det var en olyckshändelse.

4 Ja, det var en olyckshändelse.

(De begrundar situationen med dess förstämning och skingras sedan var och en åt sitt håll.)

Scen 3. Kabyssen.

Kaptenen Ni har alldeles rätt. Det var en olyckshändelse. Ingen rådde för vad som hände. Ingen av er hade ju läst boken ännu. Synd på en god bok, att den måste försvinna i havet, men ni kan ju köpa en ny i nästa hamn.

Kadetten Det är Nolan vi är oroliga för.

Kaptenen Det var ett ödets fenomen. Något sådant var dömt att hända förr eller senare, och det kommer säkert att hända igen. Hans öde är som gjort för en korsväg av fallgropar. Allt vi kan göra är att vidta de försiktighetsåtgärder som är möjliga. Härom dagen måste jag förbjuda Shakespeares 'Stormen' för honom, för någon av officerarna menade att Bermuda måste tillhöra Amerika.

Kadetten Det gör det inte. Det är en brittisk koloni.

Kaptenen Jag påpekade den möjligheten för honom, men då menade att han att Bermuda ändå borde tillhöra Amerika, så jag fick lägga undan 'Stormen'.

Kadetten Det är nästan skamligt.

Kaptenen Det är skamligt, min vän. En sådan dom borde aldrig ha utfärdats. Sex månader i fängelse hade tuktat hans högmod tillräckligt, och han hade kunnat fortsätta som en god officer. Nu kommer hans ödes livsväg att markeras av ständiga förödmjukelser med påminnelser om hans vanära, som incidenten med er högläsning, som inte kommer att avbrytas förrän han blir benådad.

Kadetten Kommer han någonsin att kunna bli benådad?

Kaptenen Det måste han bli. Så här kan det ju inte fortsätta. Det är en absurd och rättsvidrig situation. Så Nolan har inte visat sig på nytt sedan dess?

Kadetten Allra minst för oss.

Kaptenen Jag förstår honom. Han har börjat förstå sitt öde och upptäckt dess avgrund. Tack för din omtanke för honom. (*klappar kadetten, som går ut*)

Snart får jag överlämna mannen utan land till en annan kapten på ett annat fartyg, och det enda jag har rätt att informera honom om beträffande fångens öde är mina skriftliga instruktioner från amiralitetet. Det blir tungt och känns helt fel att inte få sätta honom i land.

Akt III scen 1.

Kaptenen Det har tagit två månader för honom att våga visa sig igen, och hans uppenbarelse nu är som av en bruten man. Vi måste göra något för att muntra upp honom.

Stewarden Vad sägs om en bal ombord? Vi ankrar ju snart vid Neapel, en festlig stad med stort hov och ett lysande socialliv, och många av stadens vackraste damer skulle säkert gärna bevista en fest ombord.

Kaptenen En lysande idé. Då skulle Nolan få träffa nya människor och få annat att tänka på än sin ensamhet. Men hur ska vi undvika att han kommer i samtal om vårt hemland?

Kadetten Vi får helt enkelt hålla honom underhållen så gott det går hela kvällen.

Stewarden Han borde få dansa med damer.

Kaptenen Absolut. Det är min plikt och på mitt ansvar att han inte deppar. Vi får ta risken. Sätt i gång, steward, och planera för balen. Du får fria händer.

Stewarden Tack. Jag är säker på att det måste bli upplyftande för oss alla.

Scen 2. Balen. Festligt värre ombord, med idel prunkande damer och snofsiga herrar.

Nolan Är det inte Miss Rutledge från Philadelphia? Kommer ni ihåg mig? Jag är Philip Nolan, studiekamrat med er bror.

Graff Naturligtvis kommer jag ihåg er mycket väl, Philip. Men jag är inte Miss Rutledge längre. Jag är gift Mrs Graff, och min man är med mig här ombord.

Nolan Vad tycker ni om vår lilla fest?

Graff Ni har verkligen fått till det. För ett krigsfartyg har ni verkligen lyckats omvandla en sträng miljö till motsatsen, nästan till en balsal.

Nolan Vi har arbetat för det och verkligen ansträngt oss för att göra det så inbjudande och festligt som möjligt.

Graff Det har ni verkligen lyckats med.

Nolan Vad gör er man?

Graff Han är diplomat och just nu anknuten till ambassaden här i Neapel. Därför är vi här.

Nolan Hur trivs ni i Italien?

Graff Förträffligt, och särskilt här i Neapel, som ju lär vara Europas centrum eller åtminstone största stad.

Nolan Jag trodde Paris var den största.

Graff Paris blev ju helt förstört av revolutionen. Det har verkligen gått ner sig, och sedan kom alla revolutionskrigen dessutom. Frankrike lär ha ett överskott på damer då Napoleon dragit ut med alla männen i krig.

Nolan Det går över. Med tiden lär nog Paris återigen bli Europas centrum och vackraste stad.

Graff Det kommer att ta många år för Frankrike att hämta sig efter Napoleon.

Nolan Så ni lider inte alls av att befinna er så långt hemifrån?

Graff Inte det minsta. Jag ser det som en befriande semester.

Nolan Kan ni följa med vad som händer där hemma?

Graff I viss mån, men det intresserar mig egentligen inte.

Nolan Det har gått två år sedan jag senast hörde något hemifrån.

Graff Saknar ni det?

Nolan Outsägligt. Jag skulle ge vad som helst för att få veta allt som hänt där sedan jag lämnade New Orleans.

Graff Det förvånar mig, löjtnant Nolan. Jag trodde ni var den man som aldrig mer ville höra talas om ert hemland. Ursäkta mig, jag måste nog uppsöka min man. *(lämnar honom)*

Nolan (vill sjunka genom jorden) Vilken satmara! Hur hjärtlös kan en kvinna bli? Hur kunde hon så totalt blunda för min uppenbara smärta? *(vänder sig bort, går till bortre relingen och ställer sig där bortvänd mot havet. Bakom honom fortsätter festen med uppsluppen munterhet och all tänkbar festlig glans – balen är lyckad, endast han är misslyckad.)*

Scen 3. Under däck, i mörker. Krigsdån och kanonmuller.

Nolan Så det är krig på gång. Varför inte? Låt gärna första bästa kanonkula träffa mig. Jag var ju artilleriofficer. Kanske jag kan lära matroserna ett och annat. *(går upp mot däck just när fienden får in en fullträff)*

Kanonjär 1 Kanonen är kaputt!

2 Vi är förlorade!

3 Äsch, de bara råkade få in en tillfällig fullträff.

4 Men de sopade rent däck!

1 Här kommer Nolan.

Nolan Behöver ni hjälp?

2 Kanonmaten är serverad, och det är vi, det.

Nolan Inte alls, gossar. Det är bara att ladda om och skjuta tillbaka.

3 Ni har visst varit med förr.

Nolan Jag har varit artilleriofficer och vet en del om hur man hanterar kanoner.

4 Hur ska vi få fason på den här kanonen?

1 Kan vi alls använda den mera?

Nolan Naturligtvis. Låt den bara svalna en smula. Låt den hämta sig. Man är ganska slut efter en urladdning och en fullträff dessutom.

1 Det är bäst ni tar kommandot här. Ni tycks inte vara rädd.

Nolan Ta det bara lugnt, håll huvudet kallt, låtsas om att det regnar, och bry er inte om vad fienden har för sig. Bara skjut skarpt själv och det så in i helvete. Sikta noga först. Allt måste ske med beräkning. Man får inte skynda och inte slarva.

2 De bombarderar oss hela tiden. Ni står mitt i elden.

Nolan Det är meningen. Låt dem missa så mycket de vill. Om de siktar på mig skjuter de inte under vattenlinjen, och då är deras eld värdelös. Låt mig bara klä skott, tills de tröttnat på att missa.

1 Nu har vi laddat kanonen.

Nolan Bra! Sikta nu noga och omsorgsfullt. Försök träffa strax under vattenlinjen. Då vållar man den största skadan. Strunta i omgivningen och eldgivningen. Den angår inte oss. Vi har ett jobb att sköta, och det är bara att sikta rätt och hålla i gång.

3 Hur får man kanonkulorna att sluta rulla?

Nolan Man ordnar dem i en pyramid, så här. (*visar hur man gör*)

4 Nu skjuter vi!

Nolan Rätt så! (*Kanonen fyras av i en kraftig explosion.*)

2 Träff! Jag tror vi gav igen med besked!

Nolan Det tror jag också. Nu måste vi låta kanonen svalna. Vad ska vi göra under tiden? Spela kort? Dra en spader? Har någon en kortlek? (*sätter sig lugnt uppe på kanonen*)

3 Nu klär ni skott igen.

Nolan Det är meningen. Låt dem sikta på mig, så missar de allt väsentligt. Man kan ändå aldrig träffa en människa med en kanon, och om man gör det är det ett misstag och rena slumpen, för man har siktat fel.

1 Ni kan då konsten att hålla stilen mitt i striden.

Nolan Man är ju soldat och officer dessutom, så man får lov att gå med gott exempel. Pass på, nu kan vi ladda och fyra av igen. Om vi kan hålla den här takten kan vi vinna hela slaget.

Kaptenen (kommer förbi) Ni föregår verkligen med gott exempel, löjtnant Nolan. Er eldgivning är effektivare än någon annans ombord.

Nolan Tack, Sir.

Kaptenen Nej, det är vi som ska tacka. Er goda stridsmoral sprider sig över hela skeppet.

Nolan Vi sköter bara vårt jobb och försöker träffa rätt samtidigt.

Kaptenen Jag skall inte glömma detta. Håll bara takten och humöret uppe.

Nolan Lita på mig, Sir.

Kaptenen (går vidare, för sig själv) Vi måste få honom benådad. Hans situation är bara en ständig pinsamhet för varje skepp han måste segla med, medan han ändå är en mönstergill officer av högsta kaliber.

Nolan (för sig själv) Gossarna sköter sig. Nu vinner vi slaget. Det var bara att visa dem att det bara är dumt att bry sig om faran. Antingen blir man träffad och stupar och faller på sin post som en ärans man, eller också segrar man. Det finns ingenting annat, men det vet nog fan om ingen annan att jag helst hade blivit skjuten och fått dö när jag hade möjlighet, för jag tror inte att myndigheterna där hemma någonsin kommer att befatta sig med mig mera. Krig är till för dem som vill dö, därför blev jag soldat, men jag får inte dö, för mitt öde vill inte släppa mig. Jag får inte ens bli kanonmat och invalid, hur mycket jag än pryder kanonen. Gossarna tycker åtminstone om mitt humör. Det är bara att hålla masken och inte låta den bittra ironin och min dödslängtan skina igenom och avslöja mig som krigets hånande motståndare nummer ett.

Scen 4. Efter slaget, i kajutan.

Kaptenen Jag bad er uttryckligen komma hit för att uttrycka min tacksamhet.

Nolan För vad? Det var inte jag som vann slaget. Det var era män.

Kaptenen Men er goda stridsmoral och godmodiga humör betydde mycket.

Nolan Det sista en krigare får visa är rädsla. Hans jobb och plikt är att utmana ödet och döden.

Kaptenen Vi kommer att kontakta Washington och försöka få er benådad. Till dess vill jag att ni accepterar min egen sabel som bevis på min aktning och uppskattning.
(överräcker sin egen sabel)

Nolan Men det är er egen sabel, Sir.

Kaptenen Just därför. Jag vill att ni skall ha den.

Nolan Jag har inte burit sabel sedan min dom i krigsrätten.

Kaptenen Då är det hög tid nu då. Ni har sannerligen förtjänat den.

Nolan Tror ni verkligen Washington kan benåda mig?

Kaptenen Vem som än sätter sig in i ert fall skulle inte kunna göra något annat. Det gäller bara att vinna krigsministeriets uppmärksamhet för er sak.

Nolan Jag är bara en individ och helt utanför systemet.

Kaptenen Ingenting är viktigare i världen än individen. Om hans sak inte beaktas är hela mänsklighetens sak förlorad.

Nolan Tack, Sir. (accepterar sabeln med rörelse)

Kaptenen Det är rätt, Nolan. Gå till er hytt och gråt nu, där ingen kan se er utom Shakespeare och Bibeln, men allt går över och så även er sorg. Det är bara havet som inte har någon ände.

Nolan Och den oändligheten med dess perspektiv av ofattbara möjligheter, Sir, är dagligen min största tröst. (gör honnör och går)

Kaptenen En hedersman, om någon, och det perfekta ämnet för en blivande amiral, om han bara kunde bli förlöst.

Akt IV scen 1. Amiralitet.

Amiralen Men ni måste förstå, unge man, att vi inte bara kan köra över rättvisan hur som helst.

Kadetten Men det är inte rättvisa det handlar om. Det är orättvisa.

Amiralen Löjtnant Nolan fick en mild och rättvis dom för landsförräderi och slapp bli arkebuserad och har i stället undfått en behaglig livstids vistelse till sjöss på statens bekostnad. Han har inte ens förlorat sin rang.

Kadetten Men han har för länge sedan sonat sitt brott, om det var ett brott. Allt han gjorde var att tappa humöret inför en onödig och kränkande rättegång. Alla hans kamrater som drogs inför rätta med honom frikändes.

Amiralen Han var den enda av dem som vidhöll sitt förräderi och vägrade ångra sig.

Kadetten Han provocerades till att uttrycka sig som han gjorde.

Amiralen Han förbannade Amerika och bad själv om att få slippa höra talas om det mer. Han fick som han ville och ingen värre dom än så.

Kadetten Men det har gått många år sedan dess. Han har utmärkt sig i krig och gjort vårt land stora tjänster. Han gjorde betydande insatser både i kriget med England och i operationerna vid Nukuhiva, och han fortsätter tjäna sitt land genom sina insatser ombord som kurator och skeppsläkare. När jag träffade honom nu kände jag först inte igen honom. Jag trodde han var någon sorts predikant eller kväkare.

Amiralen Han må ha blivit en bättre människa, och i så fall har hans öde gjort honom gott, och då har vi ännu mindre skäl till att ändra på domen.

Kadetten Men han var bara en ung adertonårig spoling när det hände. Man kan knappast tillmäta honom någon seriös brottslighet för ett pressat uttalande i den åldern inför övermakten av en hårt ansättande och fullkomligt onödig rättsprocess.

Amiralen Jag är ledsen, min son, men vi kan ingenting göra. Endast presidenten kan benåda honom, och presidenten vet inte vem han är.

Kadetten Det är det som är det tragiska problemet. Han håller på att glömmas bort och försvinna. Ju mera åren går, desto mindre blir chanserna för honom att kunna återvända till verkligheten.

Amiralen Jag är medveten om detta. Även därför är det lämpligast att han fortsätter sitt liv ombord. Han lär ju nu ha sina stadgade rutiner och trivas väl med regelbundna aktiviteter. Det går ingen nöd på honom.

Kadetten Men han är en man utan land, och det land som han nu älskar mera för varje dag har förnekat och förskjutit honom.

Amiralen Nej, han gjorde det själv.

Kadetten I ett obetänksamt ögonblick.

Amiralen Icke desto mindre gjorde han det. Han får stå sitt kast. Det får varje soldat som begår ett misstag.

Kadetten Men det är hårt och orättvist. Han förtjänar en benådning efter så många år för brottet av att han inte visste vad han sade.

Amiralen Men han sade det, och han visste då vad han sade. Annars hade han inte sagt det.

Kadetten Så ni vill inte hjälpa honom?

Amiralen Vi måste följa lagens regler. Lagen gör inga undantag.

Kadetten Det är inte lagen. Han dömdes utan lagunderlag. Det är byråkratisk slapphänthet och vilja att göra någonting åt saken. Han har fastnat i ett rättsmaskineri som gått i baklås, och ingen vill åtgärda saken.

Amiralen Så kan man se det, men det är värre än så. Ingen *kan* göra något åt saken.

Kadetten (reser sig) Jag hade hoppats på någon mänsklighet från er sida.

Amiralen Min vän, vi är alla underställda lagen, och som sådana är vi maktlösa inför det faktum att rättvisan är blind.

Kadetten Nej, Sir. Det är rättvisans sak att se klart. Det är orättvisan som är blind. *(reser sig uppbragt och går.)*

Amiralen Han har rätt. Men fallet är så djupt begravet i bortglömda rullor att det skulle bli närmast omöjligt att gräva upp det igen.

Scen 2.

(Nolan kommer ombord på ett annat skepp, kommer in med eskort över relingen)

Kapten Tack för att ni kunde komma. Vilken gudasänd tur att ni kan portugisiska! Vi har befriat dessa slavar, men de förstår inte vad vi säger. De är överlyckliga och sanslösa av förtjusning, men vi förstår inte dem heller.

Nolan Vem får jag prata med?

Kapten Den här mannen är väl något av deras hövding.

(Nolan får språka med en ledande av de befriade slavarerna.)

De blir helt hysteriska av glädja och börjar hoppa och dansa omkring.)

Kapten Tydligt har de fattat budskapet.

Nolan Vad vill ni mera säga till dem?

Kapten Säg dem, att vi seglar till Kap Palmas, där de får stiga i land som fria män. *(Nolan meddelar de befriade detta, vilket inte mottages väl.)*

Vad är det? Förstår de inte, att de inte längre är slavar, att vi tagit över deras slavskepp och slagit deras befäl i järn och befriat dem? Är de inte tacksamma? *(Nolan har diskuterat med ledaren, som berättat en lång historia. Nolan vänder sig bekymrad till kaptenen.)*

Nolan De vill inte sättas i land i Kap Palmas. De vill hem till sitt eget land. De har inte sett sina familjer på väldigt lång tid. De vill hem till sina anhöriga, och vår vän här vill ta hand om sin gamle far, som är vid framskriden ålder. Han har inte sett sin familj på sex månader. De vill ingen annanstans än hem. De struntar i sin frihet och i hela världen bara de får komma hem till sitt eget.

Kaptenen (förstår Nolans rörelse) Jag förstår. Säg till dem att vi seglar dem direkt hem och inte stannar någonstans under vägen.

(tar Nolan avsides) Ursäkta att jag utsatte dig för detta. Jag känner ju väl till din situation, men jag kunde inte ana att vår befrielse av detta slavskepp skulle leda till sådana sinnesrörelser och en sådan prövning för dig.

Nolan Det är ingen fara, kapten. Tack för ert tillmötesgående, men jag är van. Det går inte en dag utan att på ett sätt eller annat såret i mitt hjärta öppnas igen. Alltid är det något som påminner mig om vad jag inte får påminnas om, som om just dess påtvingade frånvaro gjorde det desto mera närvarande och påträngande.

Kaptenen Ni kan fara tillbaka till ert fartyg. Tack för er ovärderliga hjälp här.

Nolan Jag har alltid intresserat mig för språk, och händelsevis kunde jag lite portugisiska.

Kaptenen Det var vår stora tur idag och er stora prövning.

Nolan Glöm det.

Kaptenen Här är er ledsagare.

Junior Är ni redo att ros tillbaka?

Nolan Ja, min vän.

Junior Vad hände här ombord egentligen? Ursäkta att jag frågar.

Nolan Jag är mannen utan land. Jag dömdes till ett liv av utanförskap och fredlöshet i ett slags livstids landsflykt för att jag i ett svagt ögonblick, som råkade vara inför domstol, förkastade Amerikas Förenta Stater. Jag dömdes till att aldrig mera få höra talas om dem. Ingen får tala om hemmet med mig. Men påminnelserna tränger hela tiden på, och ingenting kan stoppa dem. Det kommer alltid nya och längs de mest oväntade och överraskande vägar, som nu här idag, när dessa befriade slavar så hjärtslitande talade om sina hem och sin hemlängtan, en känsla som jag inte får umgås med. Men desto värre blir den. Det finns ingen starkare känsla hos människan än känslan för hans hem. Ursprunget är allt, han slipper aldrig sina rötter, som är hans enda liv, och om han kapar dem, vilket jag i misstag gjorde, så kommer han att oavbrutet få umgälla det genom ett svart hål av gnagande förtärande lidande som aldrig tar slut men ständigt förvärras.

Junior Men en sådan dom är ju absurd. Man kan inte ta en sådan dom på allvar. Det måste kunna överklagas.

Nolan Flera av mina vänner har försökt men utan resultat. Man har glömt mig, jag är försvunnen ur rullorna, som om jag aldrig hade funnits. Jag förnekade Amerika, och därför tycks Amerika ha strukit mig.

Junior Men ni är en fin och hederlig man, ovärderlig som kunskapskälla och kurator ombord, ni är oskyldig och oförmögen till något ont, och om ni en gång förgick er måste ni ha sonat det många gånger om sedan dess.

Nolan Vad hjälper det om byråkratin en gång för alla beslutat att mitt fall är avslutat? – Kom, min vän, vi måste tillbaka till fartyget.

(De går tillbaka över relingen. Kaptenen saluterar dem med besättningen.)

Scen 3. Amiralitetet.

Junior Men jag försäkrar er, att han försonat sitt brott många gånger om, om det ens ursprungligen var något brott, snarare en ung mans tanklöshet. Det finns ingen trognare amerikan än han, och han har tjänat sitt land mer än väl under hela sin exil med insatser i det andra kriget mot engelsmännen och vid Nukuhiva, vilket det finns vittnesmål om.

Ministern Nej, det gör det inte.

Junior Vad menar ni?

Ministern Min gode man, på er enträgna begäran har jag gjort noggranna efterforskningar efter mannen ni vill få benådad, men han finns inte. Det finns ingen rapport om honom, och om han verkligen lever, som ni säger, i ständig exil ombord på amerikanska fartyg som oavbrutet för honom med sig på nya kryssningar så långt bort som möjligt från Amerika, så lever han fullständigt inkognito, och en sådan person kan vi inte behandla.

Junior Men det är snart trettio år han har levat i exil för en dum överilnings skull. Ni kan inte mena att han inte kan benådas.

Ministern Han kan inte benådas, för det finns ingen sådan man att benåda.

Junior Men alla som känner honom kan vittna om hans existens! Hundratals sjömän, officerer och befäl har lärt känna honom på hans eviga resor. Han kan inte bli mera verklig än han är.

Ministern Det hjälper inte om det inte finns något papper på honom. Har han ens något papper på sig själv? Skaffa ett skriftligt intyg från någon hans kapten, som kan vidimera hans identitet, men jag betvivlar att ens något sådant kan göras om han nu, som ni säger, seglat trettio år i exil. Han har säkert inga papper kvar, och då kan ingenting bevisas.

Junior Ni bara djävlas med mig.

Ministern Inte alls, min unge man, jag säger bara som det är. Man slipper inte ifrån verkligheten, som kräver bevis och papper på saken om något skall lagföras.

Junior Kan då ingenting rädda honom, så att han äntligen kan komma hem?

Ministern Har han något hem att komma hem till? Har han någon familj? Några anförvanter? Några vänner, utom sådana enskilda andra sjöfarande som ni, som genast försvinner ut till sjöss igen? Jag är ledsen, min vän, men utan intyg på hans existens kan ingenting i världen få honom i land igen och allra minst vår rättsapparat.

Junior I så fall, herr minister, ger ni honom rätt, när han i sin ungdom fördömde Amerika som förlorat och fördärvat genom sin etablerade byråkrati.

Ministern Det kan så vara, men Amerika är ingalunda ensamt. Varje land lider av en hopplös byråkrati som gör det handlingsförlamat i nästan alla riktigt angelägna mänskliga affärer.

Junior (resignerar) Ursäkta att jag störde.

Ministern Ingen fara. Välkommen tillbaka, om ni träffar honom igen, och han har lyckats få fram ett skriftligt intyg på sin existens och någon identitetshandling.

Junior Så ni har verkligen aldrig hört talas om Philip Nolan?

Ministern Vad flottan och armén och justitiedepartementet anbelangar har karlen aldrig existerat. (*Junior går rasande utan ett ord mera därifrån.*)

Ack, världen är full av vilsna människor som förlorat sig i återvändsgränder genom bara något litet olyckligt fel någonstans, som gjort att deras liv lett ut i tomma intet. Om Philip Nolan verkligen existerar och har råkat ut för vad den här unga officeren berättar så lämnar han åtminstone efter sig en historia.

Scen 4. I mässen, kring bordet efter avslutad måltid.

1 Ja, det finns väl inget härligare djur än hästen.

2 Det torde vi nog alla skriva under.

3 Ofta har jag funnit hästar vara mera mänskliga och känsliga än människor. Man kan bli bättre vän med en häst än med till exempel en hund eller rentav en människa.

2 Hur förklarar du det?

3 Blir man vän med en häst vet man att man alltid kan lita på den hästen. Man kan aldrig vara lika säker på en människa.

1 Jag är beredd att hålla med.

Nolan Jag minns i min ungdom i Texas hur vi brukade tämja vildhästar. De var fullkomligt omedgörliga till att börja med och ville till varje pris kasta av dig, men när vi väl fått honom att förstå att vi bara ville den väl och samarbeta blev den trognare och fogligare än ett lamm. Hästar har sitt särskilda språk, som det tar lång tid att lära sig, men när man väl förstått att kunna tyda en hästs sätt att uttrycka sig kan man bli bättre vän med honom än med en människa. Jag undrar hur det är i Texas nu för tiden. Det var årtal jag läste några nyheter därifrån. Jag hade hoppats det skulle bli självständigt när Mexico skilde sig från Spanien, det är Nordamerikas Italien och hade kontinentens mest lysande utvecklingsmöjligheter, men det måste ha gått tio år sedan jag senast hörde något nytt därifrån.

(Förstämning. 1 harklar sig nästan demonstrativt, 2 reser sig och börjar syssla med lampan, 3 får en våldsam hostattack och måste gå upp från bordet, och två andra ser tiggande på varandra under tystnad.)

Kvartermästaren Texas är borta ur kartan, mr Nolan.

Nolan (vill sjunka genom jorden, börjar resa sig) Jag förstår. Ursäkta mig. Jag borde ha förstått, men jag märkte aldrig att Texas avlägsnats från mina kartor.

Kvartermästaren Nej, sitt kvar, mr Nolan. Det är inte ert fel. Det är vårt fel, som lider liksom under tvånget av en vidskepelse när vi aldrig får tala om vårt hemland med er, medan det bara är ett absurt förbud som måste betraktas som omänskligt. (*Några av officerarna vill protestera. K. slår näven i bordet.*) Nej! Jag vill inte vara med om detta hyckleri mera! Det är en förbannad skam!

1 Vi lyder alla under samma direktiv, som är lagen. Om vi överträder tystnadens föreskrift gör vi oss skyldiga till insubordination.

K Men det måste finnas en gräns för hur långt oanständigheten och omänskligheten kan drivas!

2 Har inte Nolans dom överklagats på nytt och på nytt? Vad har amiralitetet svarat?

3 Det kan jag svara på. Jag har själv tagit upp frågan inför krigsministern. Jag har anfört det faktum, att varenda kapten som fått hand om Nolan har velat låta honom löpa. Detta har han inte kunnat göra, då han omedelbart skulle ställas inför rätta för att ha brutit mot ordern av år 1807, vilket kunde ha medfört arkebusering, då domen var villkorlig för landsförräderi. Men domslutet har aldrig förnyats och måste sedan länge betraktas som föråldrat och anakronistiskt.

2 Vad sade krigsministern själv?

3 Han frikände sig från allt ansvar och hade inga särskilda order att ge. Alla som får hand om Nolan måste handla efter eget omdöme. Då ständigt nya nådeansökningar skickats in har man haft tålamod och ej velat ta lagen i egna händer.

Kvartermästaren Och så länge händer ingenting, och Nolan fortsätter att utsättas för sin skamliga behandling av kidnappning och inspärning år efter år, årtionde efter årtionde.

Nolan Mina herrar, var inte så upprörda. Låt även mig få ha ett ord i saken, ty det är ju trots allt mig det gäller. Jag klagar inte. Jag har aldrig klagat. Jag har tagit ansvar för mitt eget öde och försonat mig med att betrakta min dom som rättvis även om den skulle bli på livstid. Vi har alla vårt eget öde att lära oss något av, och jag har lärt mig att göra det bästa av saken. Jag har aldrig velat försvåra läget för någon som fått ansvar för mig utan alltid varit mån om att hjälpa till och samarbeta, och min lön där för har varit nästan alla mina skeppskamraters uppskattning. Denna lön bär jag med mig i evigheten. Ja, jag ser det som att mitt öde fört mig in i tidlöshetens zon, och att få leva utan tid, utan framtid och utan förflutet, utan ansvar och utan förpliktelser utom för min egen andliga välfärd har jag mer och mer lärt mig inse att är ett privilegium. Jag uppskattar era försök att få amiralitetet att fatta reson i ett absurt fall av anakronism, och ni får gärna fortsätta därmed, men vare sig det leder till något eller inte så är jag lika tillfreds med läget ändå. Min livstids resa utan land har blivit en resa in i evigheten, som jag faktiskt lärt mig njuta av mer och mer för varje år. Tack, mina herrar, och ursäkta att jag oavsiktligt väckte er upprördhet över saken. (*bugar sig lätt och går.*)

1 (*efter en stunds tystnad och eftertanke*) Han har mycket att lära oss.

2 För böveln, det är ett privilegium att få segla med honom och ha honom ombord.

3 Så tänker vi nog alla.

Kvartermästaren Ursäkta mig, mina herrar, att jag brusade upp och vågade spräcka ett tabu.

1 Det var helt på sin plats. Det var dags att någon äntligen gjorde det.

2 Absolut. Helt rätt.

3 Tack för det.

Kvartermästaren Vi behöver nog en ny omgång. Kan vi inte få Nolan med oss tillbaka i en skål med rom?

3 (*stiger upp*) Jag går genast och hämtar honom. (*går*)

2 Han har rest längre än någon av oss men också på något sätt kommit närmare och längre hemåt än någon av oss.

1 Ja, så är det.

Kvartermästaren (*reser sig*) En skål för Philip Nolan, mina herrar.

2 Ja, en extra skål för honom, tills han kommer. (*De skålar för Nolan.*)

Akt V scen 1. Nolans hytt.

Danworth kommer in och finner Nolan liggandes i sin koj, åldrad.

Nolan En besökare? Så vänligt av er att titta till mig.

Danworth Doktorn sade till mig att ni inte var riktigt kry.

Nolan Prat. Jag har aldrig mått bättre. Jag är bara allmänt svag, som väl alla är vid den här åldern.

Danworth Så ingenting fattas er?

Nolan Absolut ingenting så vitt jag vet. Men kom närmare, så att jag får se på er. (*Danworth kommer närmare, och Nolan får en hostattack.*)

Danworth Det där låter inte bra.

Nolan Det är bara en liten förkylning. Det går över som allting annat.

Danworth Ni verkar väl harmonisk för att ha levt i så många år med en sådan orättvisa.

Nolan Kallar ni det orättvisa? Nej, min vän, ingen förtjänade någonsin mindre än jag någon god behandling från mitt land, vilket har lärt mig att älska mitt land mer än någon annan. Det kallar jag ödets rättvisa.

Danworth Jag vet inte hur många som under årens lopp försökt utverka er benådning men som bara blivit besvarade med byråkratisk likgiltighet och total omänsklig kallsinnighet.

Nolan Det rör inte mig. Mitt land har aldrig kunnat förskjuta mig, och ingen har någonsin kunnat hindra mig från att älska mitt land.

Danworth Vad menar ni?

Nolan Se er omkring! Vad ser ni?

Danworth (*ser sig omkring. Ljuset och hans blick faller på det amerikanska vapnet med örnen, som dekorerar väggen, en provisorisk målning. Danworth häpnar.*)

Nolan Där ser ni. Jag har ett land. (*pekar på en karta vid hans fotända*) Ta fram den och studera den. (*Danworth tar konfunderad fram kartan och studerar den.*) Jag har försökt göra min egen karta av de Förenta Staterna så som jag tror att de ter sig idag. Jag har sett att stjärnbaneret idag har 34 stjärnor. Några av de nya staterna har jag lyckats lista ut, som Illinois, Mississippi och Ohio, men många fattas. Ni har inte lust att komplettera kartan åt mig?

Danworth Ska jag ta den med mig till min hytt och fylla i de nya staterna?

Nolan Nej. Gör det här. Berätta. (*Danworth tvekar.*)

Jag vet att det är förbjudet, men är det då ett så allvarligt brott att tillfredsställa en gammal mans nyfikenhet om sitt lands utveckling? Kan någon sätta fast dig för det? Kan någon straffa mig för det?

Danworth Var ska jag börja?

Nolan Börja med att berätta vem som är president idag.

Danworth Han heter Abraham Lincoln från Kentucky.

Nolan Kan det vara gamle general Benjamin Lincolns son?

Danworth Nej, Abe Lincoln kommer från en fattig nybyggarfamilj.

Nolan Det gläder mig att sådana kan bli presidenter. Jag var alltid rädd för att en hierarki av rika knösar skulle skaffa sig maktmonopol över staterna genom kartellartad inbördes beundran, för den faran har alltid funnits. Är han en bra president?

Danworth Han är den perfekta presidenten för ett land i fara.

Nolan Är staterna i fara? Har vi krig nu igen?

Danworth Det var det sista jag ville berätta för er, men vi ligger faktiskt i inbördeskrig.

Nolan Hur så?

Danworth Presidenten och hans parti ville avskaffa slaveriet. Sydstaterna är delvis beroende av slaveriet för sin försörjning, så de ville lämna unionen. Nordstaterna vägrade acceptera detta, och så blev det inbördeskrig.

Nolan Har det hållit på länge?

Danworth Vi är inne på tredje året.

Nolan Då kan det bli långvarigt. Nordstaterna har industrier och är rika, medan sydstaterna mest lever på jordbruk, men sydstaterna är envisa och halsstarriga och ger inte upp så lätt. Jag träffade Aaron Burr en gång till långt senare. Han råkade komma ombord på ett fartyg jag då befann mig på. Han kände genast igen mig och jag honom, men det var inget lyckligt återseende.

Danworth Förebrådde ni honom?

Nolan Inte alls. Han hade klarat sig väl och tagit en lång tid ledigt i Europa för att sedan börja praktisera som advokat i New York. Han hade ingenting att beklaga sig över, och all hans bitterhet och besvikelse var borta.

Danworth Han kände ingen skuld för ert fall?

Nolan Han sade till mig: "Sjung ut, Nolan, om ni hyser någon bitterhet mot mig. Jag vet att mitt agerande förstörde ert liv, och jag beklagar det, men det var inte meningen."

"Sir," svarade jag, "vad som hände var ett olycksfall i arbetet. Olyckan som skedde var att jag för alltid avlägsnades från mitt land, men det var inte ert fel. Det var inte mitt fel heller, för vem som helst kan bli upprörd och brusa upp när han ställs inför rätta för att han gjorde vad han trodde vara rätt. Jag ansåg att ni hade rätt inför staterna, ni hade blivit orättvist behandlad och förvisats från Washington, och det kunde jag inte återta, så det stod jag upp för, och det fick jag fan för genom att mitt eget ord användes emot mig. Systemet fungerar så. Om du dras inför rätta blir

ditt öde att allt vad du säger används emot dig. Felet var att vi alls ställdes inför rätta. Vi borde alla ha fått en villkorlig dom som ni.”

Han klappade min arm och bad om ursäkt för att han ändå kände sig skyldig för mitt fall, men det hade han ingen anledning att göra. Så skildes vi, och jag såg honom aldrig mer.

Danworth "Olycksfall i arbetet." Är det så ni ser på ert liv?

Nolan Det var mitt öde, och jag har lärt mig mycket av mitt öde. Jag har lärt mig att göra det bästa av saken även under de vidrigaste omständigheter, som till exempel krig. Jag har blivit filosof, och skeppet har blivit mitt universitet, då jag kunnat studera ombord under hela mitt långa liv. Hemma hade jag aldrig blivit någonting och inte ens en krigshjälte. Här har jag under ett långt livs frihet genom landsflykt kunnat förverkliga mig själv.

Danworth Så ni är nöjd?

Nolan Fullkomligt. Jag har fått ett rikt och privilegierat liv till skänks, som ingen annan fått.

Danworth Och ni har blivit något av en legend på kuppen.

Nolan Talas det om mig?

Danworth Just det faktum att amiralitetet förnekar er existens gör denna till en levande legend. Alla som träffar er kan ju vittna om att ni faktiskt existerar och att det system som förnekat er och skrotat er har fullkomligt fel. Dumheten ligger hos dem och deras myndigheter. Klokheten ligger hos er, som ni utvecklat till vishet.

Nolan Det var vänligt sagt. Det kanske ligger något i det.

Danworth Inget mer jag kan göra för er? Något ni behöver? Whiskey? Någon bok från skeppsbiblioteket?

Nolan Nej, tack, min vän, jag vill nog bara sova. Jag är trött nu, men jag tackar för ditt besök.

Danworth Då skall jag lämna er i fred.

Nolan (ler) Välkommen åter. Låt mig fatta er hand. (*fattar hans hand, och håller den länge i sin.*) Om något skulle hända mig har jag lämnat ett instruktionsblad i min bibel. Om ni öppnar den finner ni det genast.

Danworth Vet doktorn om det?

Nolan Naturligtvis. Ni behöver inte oroa er för mig, varken du eller doktorn. (*släpper handen och sluter ögonen.*) Nu är jag nöjd. Ni kan släcka allt när ni går.

(*Danworth släcker, hytten läggs i mörker, och Danworth går ut.*)

Danworth (utanför) Jag tror mitt besök gjorde gott. Han sover nog gott nu. (*går vidare därifrån.*)

Scen 2. Nästa morgon, på däck.

Doktorn Jag var hos Nolan i morse. Han har lämnat oss under natten.

Danworth (håpen) Har han somnat in?

Doktorn Ja, han har somnat in med ett leende på läpparna.

Danworth (förundrad) Så egendomligt. Det trodde jag aldrig. Han var så levande när jag var hos honom igår.

Doktorn Kände ni till hans testamente?

Danworth Han berättade om det, men jag fick inte se det.

Doktorn Det låg i hans bibel. Jag har det här. Vill ni höra det?

Danworth Gärna.

Doktorn (läser) "Min sista önskan är att få komma hem genom att bli begravnen i havet, som är mitt enda hem, som jag varit på väg till hela livet och som varit mig ett trognare hem än något hemland på jorden kan vara. På havet var jag alltid fri, medan min dom befriade mig från all den ofrihet som ett liv i land innebär. Låt mig bara försvinna som en annan våg på havet, för mer än så lärde jag mig att det aldrig kunde bli värt att bli, då uppgåendet i det stora hela, det stora alltet, den stora universella friheten, det universella livets allestädes närvaro, som en våg på havet, är den högsta fullkomning en människa kan nå. Må jag i all min ofullkomlighet få sluta i ett ödmjukt uppgående i den universella fullkomligheten." (*lyfter ögonen från pappret*) Det är allt. Mer än så var det inte.

Danworth Det är tillräckligt. Han fann på sitt sätt en högre fullkomlighet än någon annan kan finna, genom att komma hem så fjärran från något hem som någon kan komma.

Doktorn Du förstod honom.

Danworth Jag försökte. Längre än så kom jag inte. Och nu förblir han för alltid utom räckhåll.

Doktorn Skall jag kasta hans brev i havet?

Danworth Nej, ge det åt mig. Jag vill utverka åt honom en minnessten vid hans gamla krigsskola, och jag vet vad det skall stå på den.

Doktorn Vad då?

Danworth Hans egna ord. "Han älskade sitt land som ingen man älskat det, men ingen förtjänade mindre dess kärlek."

Doktorn Är det sant?

Danworth Det är sant på så sätt, att egentligen ingen förtjänar sitt lands kärlek, då ett land inte kan älska sina barn, då endast motsatsen är möjlig: att barnen älskar sitt land, och det kan de göra utesägligt, och jag tror ingen kunde göra det mer än vad Philip Nolan slutligen gjorde.

Doktorn Jag tror du har rätt.

(De vänder sig båda bort över relingen att betrakta havets horisont.)

Slut.

Göteborg 3.3.2017

Artiklar i relation till detta drama

Fallet Nolan

Ur "Ahasverus minnen"

På tal om fångar som aldrig kom levande ut ur sin fångenskap, träffade jag faktiskt en gång en fånge på livstid, som ändå var kanske den friaste människa jag någonsin träffat. Man har betvivlat hans existens, många har avfärdat hans fall som rena skrönan, men jag träffade honom faktiskt, jag fick tillbringa en hel resa över Atlanten med honom, varunder jag livligt intresserade mig för hans fall och försökte ta vara på så många detaljer som möjligt. Många pusselbitar förblir för evigt förlorade, men jag kunde inte låta bli att berätta hans historia för en journalist jag senare kände, som gjorde saken till sin bästa novell och det kanske enda litterära verk som överlevt honom. Ändå var han en professionell författare och boren som sådan och skrev under hela sitt långa liv, men den lilla novellen blev hans signatur och bokmärke i evigheten. Han trodde inte själv på historien och tog för givet att jag bara meddelade honom en av mina vanliga skrönor, och han lär aldrig ha blivit mera förvånad själv än när han träffade andra människor som också hade träffat och lärt känna Philip Nolan.

Han var en lovande ung kadett med en självklar karriär framför sig inom antingen armén eller flottan när han råkade ut för den kontroversielle Aaron Burr, som förlorade presidentvalet mot Thomas Jefferson med bara en röst. Liksom Jefferson hade han deltagit med den äran i frihetskriget och deltagit i unionens skapande och därefter fortsatt bland annat som vicepresident, men Jefferson såg honom som en alltför påflugnen medtävlare och fick honom utmanövrerad ur politiken med den ökända duellen med Hamilton som förevändning. Amerika var ungt och omoget och kunde företa sig vilka äventyrligheter som helst och gjorde det med besked, och det stora Louisianaköpet från Frankrike var väl Jeffersons största insats. När Burr avlägsnades från politiken stack han västerut och spekulerade i en alternativ karriär vari bland annat Texas ingick i planerna – hans vision var att frånrycka Mexico det vidsträckta Texas, han såg det som en oundviklighet ändå med tiden, vilket han fick rätt i, men i sina äventyrliga politiska planer mot den vilda västern lyckades han värva nästan en hel generation unga rekryter inom militären, de flesta färdiga officerare och kadetter, som var lätt förförda för en entusiasm och storvulnhet i planeringen som Aaron Burrs, och en av dessa var Philip Nolan, en adertonårig lovande löjtnant.

Burrs planer spräcktes av regeringen i Washington, de trodde han ville förvärva hela Louisianaterritoriet för sin egen räkning och kontroll, och han ställdes inför krigsrätt med alla sina anhängare. Rättegångarna ägde rum i New Orleans, Burr frikändes i brist på bevis för att han haft några politiska planer alls, och man väntade sig att även alla hans unga lärjungar inom officerskåren skulle frikännas. Men förhandlingarna mot Philip Nolan tog en olycklig vändning.

Nolan var ung och empatisk och kände kanske mer än de flesta av sina kamrater Burrs bittra besvikelse på Washington, och när han ställdes inför rätta av krigsrätten i New Orleans lyckades denna oavsiktligt provocera unge Nolan till att fördöma Förenta Staterna och uttryckligen önska att aldrig mera höra talas om unionen. Domaren, en viss överste Morgan, var en gammal man, och dömde Nolan till att få sin önskan uppfylld.

Följaktligen fördes han ut till ett fartyg för att aldrig mera få gå i land. Han blev väl behandlad, han fick behålla sin löjtnantsgrad och betraktades alltid med respekt i synnerhet av sina medofficerare, men amiralitetets dom över honom iaktogs med rigorös noggrannhet. Ingen fick prata om Amerika med honom, och när det ibland blev socialt liv ombord bevakades han noga, så att han inte skulle få möjlighet att få veta något om sitt hemland av någon okunnig om hans fall.

Till en början tog han sin dom lätt med föga mer än en axelryckning, han såg den mest som ett skämt och lär faktiskt ha skrattat ut sin överste domare när han meddelades domen, men han mognade och började med åren alltmer inse den fulla vidden av den avgrund som ödet dömt honom till att sjunka ner i ett ständigt djupare hopplöshetens mörker.

När jag träffade honom hade han redan passerat medelåldern och var på god väg att åldras, men han hade kommit över sin egen tragedi. Hur han kunde visa en sådan godmodighet och sinnesjämvikt med ett sådant öde intresserade mig, varför jag umgicks så mycket som möjligt med honom.

"I början tog jag det lätt. Jag såg det mest som att vara dömd till frihet, jag slapp ju armén och alla plikter och skulle ändå bli behandlad som en officer ombord, det var i princip en semester på livstid, men redan på min första kryssning slog det mig vad ödet egentligen hade ställt med för min räkning."

"Vad hände?"

"Jag sällade mig till en grupp jämnåriga kadetter ombord som ägnade sig åt högläsning. Vi läste turvis upp för varandra aktuell poesi, och i det här fallet var det Walter Scott. När det blev min tur hamnade jag i den sjätte sången av "Den siste bardens sånger", som inleds med raderna:"

Och han citerade utantill:

"Andas det en man med själ så död
att aldrig han till sig har sagt:
"Det här är mitt, mitt eget fosterland!"
vars hjärta aldrig inom honom lågat
när han sina fotsteg har styrt hemåt
från att ha bevandrat främlingsstrand!
Om sådan finns, märk honom väl;
för honom lågar ingen bards hänförelse;
om än hans titlar höga är och stolt hans namn,
omätliga hans rikedomar, lätt uppfylld hans varje önskan,
trots hans titlar, makt och snöda vinning,

den saten, helt begravnen i sig själv,
i livet skall gå miste om sitt goda rykte,
dö i dubbel måtto och gå under,
i den döda jord som var hans ursprung
obegråten, obekransad och förglömd."

"Som du ser, jag har aldrig glömt de verserna. Det var en dom som drabbade mig hårdare och mera rättvist än domen i New Orleans. Jag förbannade Amerika, men den förbannelsen var ingenting mot Walter Scotts förbannelse av mig, som nådde mig helt opartiskt och uteslutande längs ödets egna vägar genom en ren slump. Det var en metafysisk förbannelse, och min själ fullkomligt förintades av slaget. Det tog månader innan jag kunde se en människa i ögonen igen."

"Ändå tycks ni ha hämtat er."

"Det tog många år. Jag lärde mig att göra det bästa av saken. När vi kom i krig, vilket hände en del år senare, tjänstgjorde jag med heroiskt initiativ och riktade själv kanonerna mot fienden – jag var aldrig rädd och allra minst i krig, och för mina insatser i det sjöslaget belönades jag faktiskt med en sabel av min befälhavare. Från den dagen hade jag åtminstone återerövrat min självrespekt som officer. Och småningom lärde jag mig kringgå min beskurenhet. De tidningar jag fick läsa blev ju alltid först noggrant censurerade, så att allt som handlade om Amerika klipptes ut, och man klippte även i kartorna. När mer och mer klipptes ut av Nordamerikas kontinent förstod jag att alla de utklippta delarna måste vara nya stater i unionen."

"Försökte ni aldrig få amnesti?"

"Om jag försökte! Och många av mina forna kamrater försökte också böna hos amiralitetet för min sak, men mitt fall var avslutat. Det var så extraordinärt att det betraktades som en absurditet och omöjlighet. Jag fick den uppfattningen av den senaste rapporten från krigsministern att jag fallit så djupt mellan stolarna i byråkratin att jag inte längre existerade, om jag ens någonsin hade gjort det. Överste Morgans dom var ju så exceptionell och saknade både prejudikat och efterföljd, en sådan dom har aldrig delgivits förr eller senare, varför tydligen justitiedepartementet dömde den som så ogiltig att den var ovidkommande. Och det har hänt många gånger, att många dömts av misstag så till den grad att misstaget aldrig kunnat rättas till.

Jag har väl inte många år kvar nu, men jag dör en fri man. Mitt första intryck av min dom, att jag dömts till kronisk frihet och helst på livstid, har ändå återkommit med större tydlighet mot min ålderdom, så att jag anser mig vara en friare man än någon amerikan, som lider under byråkratin och myndigheterna och måste delta i ett korrumpert politiskt system och kanske även dras in i krig för att inte tala om ekonomiska vedervärdigheter, medan jag alltid har sluppit allt sådant. Jag är fri som havet, och jag är fullt nöjd med att få försvinna obemärkt när min tid är ute, som en annan våg på havet."

Han hade försonat sig med sitt öde så till den grad att han omfattade och omfamnade det med välbehag. 47 år varade hans landsflykt, han dog som 65-åring

och fick sin sista önskan uppfylld, att få begravas i havet, men man lär ändå ha rest en sten till hans minne någonstans vid hans gamla krigshögskola vid West Point. Han dömdes till livstids fångenskap för ett oövertänt uttalande som adertonåring inför rätta, medan, liksom så många andra otaliga onödiga rättsfall, han aldrig borde ha dragits inför rätta över huvud taget.

Det finns en filmatisering av den märkliga novellen "Mannen utan land" som skrevs 1863 och skildrar ett egendomligt öde. En ung löjtnant förförs av den politiske äventyraren Aaron Burr, en gång vicepresident, som förlorade ett presidentval mot Jefferson med en röst, och som frustrerad söker en alternativ karriär i Louisianaterritoriet och Texas men dras inför rätta för att försöka lösbryta dessa områden ur unionen. Även hans följesmän dras inför rätta, och en av dem döms på egen begäran till att aldrig mera få höra talas om Amerika, det vill säga till landsflykt på livstid, som han får tillbringa på amerikanska örlogsfartyg under ständig vakt. Naturligtvis ångrar han sig med åren, och det görs ideliga försök till att få honom benådad, men Washington har inte bara glömt honom utan skrotat honom, och krigsministeriet menar att han aldrig existerat. Hans landsförvisning varar i 47 år till hans död.

Filmen är gjord 1973 för TV men följer novellen exakt och utvecklar denna. Skådespelarna är ypperliga och Beau Bridges spelar den unge kadetten som envist försöker utverka den vanärares benådning och förmedlar hans historia. Filmen är lika överväldigande gripande som novellen, skriven av Edward Everett Hale (1822-1909) mitt under det amerikanska inbördeskriget och utan tvekan påverkad av detta. När den vanärade löjtnant Nolan ligger på sin dödsbädd berättar hans sista besökare allt för honom om Amerika utom det faktum att det nu är invecklat i inbördeskrig. Historien lär ha någon upprinnelse i ett verkligt öde, en officer som drogs inför rätta i Texas 1807 och vars samtliga papper försvann liksom han själv i ett okänt öde, som väckte journalisten Hales (släkt med den legendariske spionen Nathan Hale från frihetskriget) uppmärksamhet. Hale lär själv ha blivit förvånad när han efter novellens utgivning kontaktades av ett antal människor som påstod sig ha träffat "mannen utan land" på dennes livstidslånga ensliga odysseé.

Ur 'Fritänkaren', nr 253, mars 2017.

En omvänd robinsonad

Robinson Crusoe tuktas hårt för sitt okynne och går igenom diverse katastrofer för att slutligen tvingas leva ensam på en öde ö i all oändlighet nästan. Även Philip Nolan tuktas hårt för ett uppstudsigt okynne men av människor och icke av försynen. I Robinsons fall blir försynen mild till slut, men i Philip Nolans fall mildras

människornas dom aldrig då byråkratiska myndigheter ignorerar den mänskliga faktorn, ett alltid lika fatalt misstag att göra.

Fallet är unikt. Förenta Staterna är en ung känslig demokrati år 1807 som gått genom blod, svett och tårar under tio års tid för sin svårköpta självständighet. Ingenting är därför mera seriöst i U.S.A. än lojaliteten mot det dagsfärska fosterlandet.

Den unge sydstatsofficeren Philip Nolan förförs av en politisk äventyrare till arrogans gentemot fosterlandet utan att ana vilken landsförrädare hans politiska förförare är. Bravurmässiga äventyrare i politiken har alltid hört till vanligheten i amerikansk politik och gjorde det väl synnerligen i sydstaterna i fosterlandets gryning, varför Philip Nolans insyltning i olämpligt politiskt självsvåld väl måste betraktas som en bagatell. Men fosterlandet är heligt, och därför bringas alla buckanjärens medhjälpare inför rätta.

Philip Nolan är ung och vild, och hans reaktion mot överhetens överdrivet rigorösa förfarande är därför mänsklig. När han inför rätta utropar: "Jag önskar att jag aldrig mer behövde höra talas om Förenta Staterna!" så har han helt enkelt det unga ofelbara fosterlandets tagande sig själv på allvar upp i halsen och är trött på det – ingenting annat. Ändå måste man medge att domarnas salomoniska dom är rättvis – Nolan döms till att aldrig mer under sitt liv behöva få höra talas om sitt fosterland.

Han överantvordas åt flottan som sedan i 56 års tid får se till att han aldrig mer kommer i land på amerikansk jord, aldrig får se en amerikansk karta, aldrig får läsa något om Amerika och aldrig får höra talas om Amerika. I början tar Nolan detta med en klackspark. Han skrattar åt rätten och välkomnar sitt öde utan att ännu ana dess konsekvenser.

I själva verket blir han den ensamaste av människor, då han aldrig får lämna ett amerikanskt skepp och då han nästan enbart måste umgås med amerikaner. Besättningen tystnar när han visar sig, officerarna måste noga välja sina ord, fastän han får se hela världen på sina världsomseglingar är han alltid en fånge isolerad i ensamcell. Och detta blir inte Nolan själv medveten om förrän när det en dag händer något märkligt.

Han är ännu ung, när han deltar i diktuppläsning ombord. Några litteraturintresserade brukar läsa högt för varandra, och en dag gäller det Walter Scotts "Den siste bardens sånger", som ingen av dem har sett förut. Tidigare har bland annat Shakespeares "Stormen" blivit bannlyst blott för att Bermuda "borde" tillhöra Amerika, men ingen anar något ont i Walter Scotts provinsiella antikiserande. Nolan får läsa och råkar ut för följande rader:

"Andas det en man med själ så död
att aldrig han till sig har sagt:
det här är mitt, mitt eget fosterland!"

Nolan bleknar men fortsätter:

"vars hjärta aldrig inom honom lågat
när han sina fotsteg har styrt hemåt
från att ha bevandrat främlingsstrand!"

De lyssnande rodnar och tappar andan men kan inte stoppa den plötsligt
stammande mannens utan land läsning:

"Om sådan finns, märk honom väl;
för honom lågar ingen bards hänförelse;
om än hans titlar höga är och stolt hans namn,
omätliga hans rikedomar, lätt uppfylld hans varje önskan,
trots hans titlar, makt och snöda vinning,
den saten, helt begravnen i sig själv,
i livet skall gå miste om sitt goda rykte,
dö i dubbel måtto och gå under,
i den döda jord som var hans ursprung
obegråten, obekransad och förglömd."

Nolan har för länge sedan slutat läsa högt. De sista raderna läser han bara tyst för sig själv. Lyssnarna är utom sig av bestörtning, de är generade intill det outhärdliga. Så kastar Nolan boken i sjön och försvinner och lämnar inte sin hytt på två månader. När vi åter får se honom är han en annan människa.

Vi har råkat ut för dessa Scotts rader förut i form av romantikens insegel och den etablerade förkastelsesdomen över all mänsklig nonchalans och likgiltighet. De drabbar Philip Nolan i hans hjärtas innersta.

Vi sätts aldrig in i hans eget själsliv. Författaren Edward Everett Hale (1822-1909) är en journalist som skriver ytligt och kåserande, och denna ytterst allvarliga berättelse är hans litterära genombrott 1863 och ett märkligt sådant genom den lättsamma berättarstilens förkunnelse av denna bottenlöst djupa mänskliga tragedi.

Vi kan bara gissa oss till vad som här händer mellan raderna, vi kan bara föreställa oss de två månadernas långa ensamma nätter av grämselsens förtvivlan och ångerns kaskader av luttring, det är konstigt att Philip Nolan i detta läge inte begår självmord, ty han måste rimligtvis inse att hans dom är oåterkallelig. Ändå beslutar han sig för att leva, och därför får vi se honom efter två månader igen.

Han gör sedan aldrig själv något för att få sin dom mildrad, vilket förstärker intrycket av hans själshöghet. Andra försöker få honom benådad och har bevis för hans ånger och nya djupgående lojalitet för fosterlandet att framlägga, men staten har skrotat honom för evigt och känns icke längre vid honom. Enligt myndigheterna i Washington har denne man aldrig existerat, och det hävdar de ännu idag.

Novellen utmynnar i att Nolan avlider som den trognaste av alla USA:s medborgare i ödmjuk bekännelse av att den dom som drabbade honom var riktig. Han har då levat i 56 år utan land ute på haven, ständigt ensam men beundransvärd i sin höga försonlighet. Ett värre öde drabbade inte Robinson Crusoe.

Vi har här ett underbart exempel på individens seger över ödet, makten och sin egen livslånga fångenskap, och hans enda segervapen har varit tålamod. Victor Hugo och Herman Melville hade älskat det.

USA:s myndigheter påstår att författaren med novellens offentliggörande allvarligt har ifrågasatt Washingtons statliga myndigheters trovärdighet: det första exemplet på oamerikansk verksamhet. Författaren kommer då med den brasklappen att alltsammans är påhittat. Publiken avgör debatten. Den ena efter den andra visar sig som har träffat Philip Nolan i verkligheten, till författarens egna utomordentliga häpnad. Han har alltså diktat en myt som därefter visat sig vara sann. Exemplet är utan motstycke. De amerikanska myndigheterna får så de tiger.

Ur *Essayerna*, 1988.